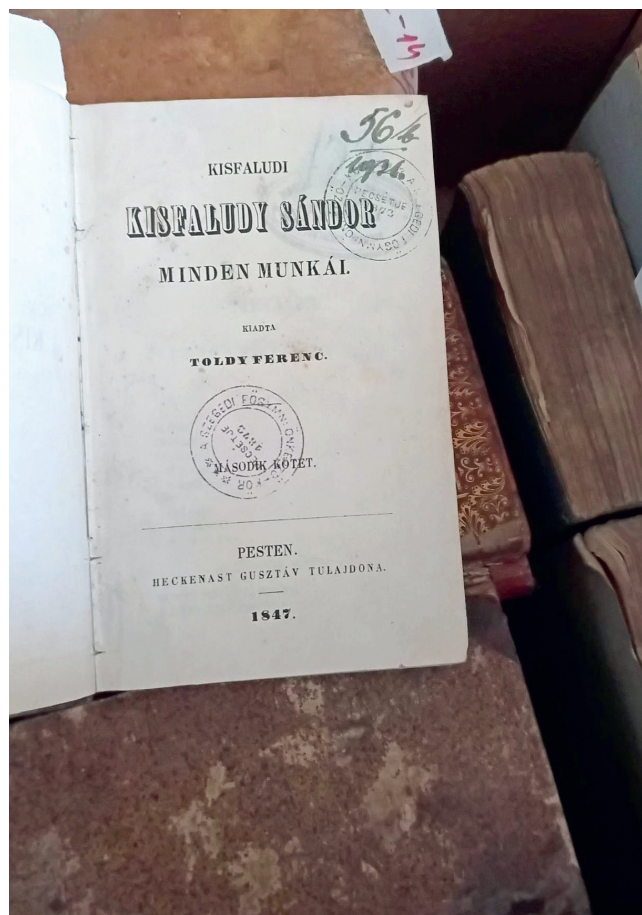

Régi könyvek a Pázmány BTK Könyvtárában

Hagyományos könyvtári funkciókról mint megőrzés, feldolgozás, szolgáltatás, könyv- és könyvtártörténeti ismeretekről, átgondolt projektmenedzsment keretében felépített munkafolyamatokról, a learning by doing módszertanáról mind-mind olvashatunk ebben az írásban, de mindenekfelett emberi helytállásról, a könyvtárosi szolgálat stafétájának átvételéről és az elődök megkezdett munkájának lelkiismeretes folytatásáról. Könyvtártudomány és humánium együtt.

2024-ben kerültem a Pázmányra, vagyis a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar Tudományszervezési Osztály Könyvtárába. Egyik feladatomban az esztergomi telephelyen (Iohanneum, 2500 Esztergom, Majer István út 1–3.) lévő régi könyvek számbavétele, rendezése lett. Annyit lehetett tudni erről a gyűjteményről, hogy 324 tétel van beírva az IKR-be, van sok-sok hagyományos katalóguscédula és összesen kb. 6000 könyv található itt.

A hagyományos katalóguscédulák kézzel írtak, másolt példányairól kellett bevennem az adatokat. A címeírásokat Komjáthy Miklósné Domonkos Katalin¹ (1925–2004) és Maczák Ibolya készítette 25–30 évvel ezelőtt.

Régikönyves könyvtári előéletem nem volt, bár éreztem egyfajta „hívást” a régi könyvek felől. Mindig is szerettem lapozgatni, szagolgatni, nézegetni a régi-nek gondolt könyveket.

Az OKGyK² segítségével 2024 júniusában elvégeztem egy 30 órás továbbképzést a Könyvtári Intézet szervezésében.³ Ettől persze nem lettem régikönyves szakember, de biztos alapképzést szereztem.

Muzeális könyvek a Pázmány BTK Könyvtárába 1995-től kezdtek érkezni. Erről Dudás Anikó, egykori könyvtárvezető szóbeli és írásbeli adataiból tudtam meg részleteket, egyúttal köszönetemet is szeretném kifejezni a segítségéért.

A különgyűjtemények kutatása a Covid-járvány zárlatos időszakától kezdve, majd a piliscsabai campusról való költözés következtében nem volt lehetséges.

A gyűjteményekről ismertető volt olvashatók a könyvtár honlapján, ezeket az összefoglalókat jelenleg az Internet Archive mentett weblapjai őrzik. A mentett ismertető között található a következő részlet a Régi könyvek szakaszcím alatt:

¹ Maczák Ibolya (2005): [Perszonália.] Dr. Komjáthy Miklósné dr. Domonkos Katalin (1925–2004). – *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 14(1): 56–57. (Megtekintés 2025.02.05)

² Országos Katolikus Gyűjteményi Központ. (URL: <https://okgyk.katolikus.hu/>)

³ Muzeális könyvtári dokumentumok: megőrzés, nyilvántartás, szolgáltatás. 2024. június 13–14., 20–21.

„Könyvtárunk főként ajándékok révén jutott hozzá régi, 1800 előtti kiadványokhoz, ez az állományrész mintegy 6000 kötet. Jelentősebb mennyiségű kötetet vettünk át az Országos Széchényi Könyvtár Fölőspéldány Központjának állományából. Az átvétel történeti eredője az elkobzott szerzetesi könyvtárak hányattatott sorsára utal. A Karunkhoz került válogatás az 1950-ben feloszlott szerzetesi könyvtárak állami könyvtáraknak még szét nem osztott anyagából származik. 1995-től ugyanis az egykori tulajdonosok visszakaphatták az elkobzott példányokat, néhány szerzetesrend viszont karunk javára lemondott régi könyveiről. A sok példányban visszamaradt régi teológiai témájú könyvekből is válogathattunk.

16. századi kiadvány mindössze néhány került ide, 1711 előtti magyarországi nyomtatványból pedig egy-két tucat van, közte Telegdi Miklós prédikációi, Pázmány Péter Kalauzának mindhárom korai kiadása, prédikációinak kiadásai, Káldi György Biblia-fordításának és prédikációinak első kiadása, Landovics István, Illyés András és István, Szentiványi Márton művei. A 18. századi nyomtatványok közül sok a prédikációs-kötet, a tankönyv és a teológiai tárgyú mű.

Be tudjuk mutatni a különféle kötéseket, van láncos könyvünk, fatáblás, díszes bőrkötésű fólió-méretű kiadványok, és vannak töredékes, ívekben maradt nyomtatványok is.

A könyvek jelentős része a Magyar Irodalomtudományi Intézetben került polcokra. [...] Néhány száz kötet leírása kereshető az online katalógusból, mintegy 1500 kötetről kézzel írt cédulakatalógus áll rendelkezésre a Magyar Irodalomtudományi Intézetben.”⁴

A BTK Könyvtár éves beszámolójából, a régi könyves gyűjteményre vonatkozóan néhány érdekes adatot kímásoltam:

Beszámoló 1996: „OSZK Fölőspld. Rendi Könyvtár hagyaték kb. 800 kötet”.

Beszámoló 1997: „Az OSZK-ból kapott rendi könyvtárak anyagának leltározása, címléírása naprakész állapotban van (1960 db Komjáthy Mné). Itt problémát okoz a katalógus készítés. Ez az anyag egyelőre nem kerül adatbázisba. Külön katalógust szeretnénk szerkeszteni ebből, de nincs, aki ezt legépelve”.

Beszámoló 1998: „Elkészült az államosított egyházi könyvtárak anyagából 226 régi könyv címléírása (Komjáthy M.) napra készen van a régi könyvek betűrendes katalógusa (Komjáthy M.). A régi könyvek teljes állománya 948 db átkerült az irodalomtudományi intézetbe, a fénymásolt katalógussal együtt”.

„1999 áprilisáig beérkezett és teljes feldolgozást nyert 1120 kötet.”⁵

Beszámoló 2000: „Feldolgozásra került 126 kötet régi könyv, a Mályusz anyagból is 440 db régi könyv, így a feldolgozott régi könyvek száma összesen 566 db”.

Beszámoló 2001: „Megérkezett a szintén az OSZK-ból kapott, az államosított egyházi könyvtárak anyagából származó 1771 kötet régi könyv. Ezzel most már 4000 kötet körül jár a Könyvtár régi könyveinek gyűjteménye.”

Beszámoló 2002: „Megindult a 2001-ben az OSZK törökbalinti tároló könyvtárából leválogatott könyvek szállítása is, további köteteket kaptunk az OSZK régi könyvgyűjteményéből (1790 db).”

2008-ban „... a régi könyvek feldolgozása újra megindult: további 170 tétel feldolgozása megtörtént és elkezdődött a korábbi címléírások elektronizálása”.

A BTK régi könyves állománya három részből áll: (1.) egy RA, RB, RC, RD, RE jelzetű, méret szerint elkülönített (példaként itt egy jelzet: RA 930.125), (2.) egy „hatszámjegyző”, a korai időkből maradt gyűjtemény (példaként itt egy jelzet: 239.465) és (3.) egy jelzet és leírás nélküli harmadik részből. Ez utóbbi a legnagyobb darabszámú.

Harmadmagammal kéthetente ellátogattunk a könyvtárunk esztergomi gyűjteményébe, ahol először átmozgattunk 30-40 ezer könyvet – tulajdonképpen helyet csináltunk a régi könyveknek –, majd az ötödik emeleten, savmentes papírdobozokban tárolt régi könyvek közül az R-es jelzettel ellátott könyveket kerestük elő és válogattuk ki. Ehhez nagy segítséget adtak a korábbi könyvtárosok táblázatos formában nyilvántartott dokumentumai, majd a földszintre leszállítottuk a köteteket, amelyeket ott egy külön, zárható helyiségben elkezdtem jelzet szerint sorba rendezni. Így leírva ez csak egy hosszú, összetett mondat, valójában mindez több hónapig tartott.

⁴ Internet Archive – Wayback Machine 2017. nov. 27. mentés, <https://web.archive.org/web/20171127214959/https://btk.ppke.hu/konyvtar/a-konyvtarrol/gyujtemenyek> (megtekintés 2025.02.28). Az eredeti hivatkozásban nem szerepeltek a könyvek könyvtári linkjei, azokat én adtam hozzá. (M.Sz.)

⁵ Komjáthy Miklósné (2003): Régi könyvek. – In: A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának évkönyve I. (1992–2000). Piliscsaba, PPKE BTK, p. 271.

Ezek a leltározott könyvek, még korábban, a piliscsai könyvtárban kaptak új leltári számot, az addig hat-számjegyűként nyilvántartottak helyett. Sajnos idő- és emberhiány miatt a könyvtári elődeim nem tudták befejezni ezt az újraeltározást.

Így tehát tudtuk, hogy létezik méret szerint kiadott, ötféle különböző jelzet: RA 0–17 cm, RB 18–21 cm, RC 22–25 cm, RD 26–35 cm, RE 36–[végtelen] cm. A kis-méretűekből van a legtöbb, a nagyobb méretűekből kevesebb. Mindezek leírása a Mikszáth Kálmán téri könyvtári irodában található leltárkönyvekből visszakereshető, ellenőrizhető.

RA jelzetű régi könyv 523 darab, RB jelzetű 645 darab, RC jelzetű 119 darab, RD jelzetű 44 darab, RE jelzetű 14 darab van. Ez összesen 1345 darab, a duplumok nélkül számolva. Ezeken kívül vannak még a hatszámjegyes régi könyvek, amelyek pontos darabszámáról nem sokat tudunk és vannak még leltári szám nélküli régi könyvek is, amelyekről még ennyit sem. A polcokra helyezés előtt mindegyik könyvet leporszívóztuk Hepa szűrős porszívóval.

A lohanneumban rendelkezésünkre állt egy hagyományos könyvtári cédulakatalógus-szekrény is, amelyben egyrészt az R-esek (duplán) és a hatszámjegyesek is sorszámban voltak tárolva. A belső postával, fiókonként bekértem a cédulakatalógusokat és egyenként beírtam – ellenőrzés, behasonlítás után – minden katalóguscédulát az IKR-be.

2024. március elején kezdtem a beírást. Mivel gyakorlatom nem nagyon volt ilyen munkában, ezért a kezdeti „betanulós” időszak után, már az 510-es mezőbe is beírtam az RMK és RMNy hivatkozásokat (és mást is, ha fel volt tüntetve) és a 856-os mezőbe átemeltem az online is elérhető példányok linkjeit. Ezek az online elérések – nekem óriási meglepetésként – nagyrészt külföldi digitalizálások eredményeiből származnak. Ízelítőként itt van néhány statisztikai adat a 856-os mezőbe beírt online elérhető példányok linkjei alapján, a teljesség igénye nélkül:

- Magyar: MaNDA 17 db, MEK 3 db, REAL-R 6 db, HUNGARICANA 44 db, OSZKDK 7 db.
- Külföldi: e-rara6 2 db (svájci), SNK7 10 db (szlovák), HathiTrust 20 db (amerikai), Google 258 db, ÖNB8 294 db (osztrák), MDZ9 351 db (német).

Biztos vagyok benne, hogy egy újraellenőrzés és új-rakeresés után ezek a számok változni fognak. Ezt az ellenőrző munkafolyamatot is tervezzük.

2025. január 8-án fejeztem be a hatodik (Sz–Z), utolsó katalógusfiók céduláinak beírását, így 2222 tétel (nem példány!) régi könyv lett beírva, amiből 1044 tétel elektronikusan is elérhető. Példányadatok szintjén 2742 darab régi könyv szerepel az IKR-ben.

A 2025-ös év elején dr. Hargittay Emil, a Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetből hozott még 3-400 darab katalóguscédulát, amit behasonlítottam az IKR-ben lévő adatokkal. Sok közülük már megtalálható volt, néhány nem, viszont soknak a hat számjegyes leltári szám helyett már R-es szám szerepelt. Ezeket a leltárkönyben is ellenőriztem. Érdekességgé még annyit: észrevettem, hogy ezek a katalóguscédulák nem az általam ismert leírások másolatai, hanem újra-feldolgozások.

A munka folytatódik

Az esztergomi lohanneumban jelenleg (2025. február 3.) az R-es jelzetű és a „maradék” hat számjegyes régi könyvek sorba rakva várják a kutatókat, érdeklődőket. A régi könyves anyag nem kölcsönözhető, helyben használható, előzetes egyeztetés után.

A következő munkafázis Esztergomban, az ötödik emeleten még dobozokban fent maradt több ezer régi könyv rendezése, letisztítása, előkészítése a lecipelésre (nincs lift!), lent megjelenési év és méret szerinti sorba rendezése. És amikor úgy gondoljuk, hogy elvégeztük a feladatunkat, akkor indulhat az újradobozolás az új Campusba költözés miatt...

De ez már egy másik történet.

MAKRA SZABOLCS
PPKE BTK Könyvtár

⁶ <https://www.e-rara.ch>

⁷ Slovenská národná knižnica

⁸ Österreichische Nationalbibliothek

⁹ Munich Digitization Center